

BESLUT

2023-09-11

Dnr: 23/01552

Saken

Fråga doktorn, SVT1, 2023-04-17, program om adhd; fråga om opartiskhet och saklighet

Beslut

Programmet frias. Det stred inte mot kraven på opartiskhet och saklighet.

Programmet

Programmet handlade om hur det är att ha adhd som vuxen. Programledaren och programmets återkommande läkare diskuterade detta med en psykiater och med en gäst som hade fått diagnosen i samband med att hans barn hade genomgått en adhd-utredning. Bland annat diskuterades vad som händer i hjärnan hos personer med adhd, hur diagnosen ställs och vilket stöd som finns att få.

Anmälan

Anmälaren anser att programmet var ensidigt och att det förmedlade flera missvisande påståenden om adhd och de stöd- och behandlingsinsatser som finns. Anmälaren har bland annat följande invändningar.

Benämning på adhd

Bortsett från inledningen av programmet, där psykiatern benämnde adhd som en utvecklingsrelaterad funktionsavvikelse, benämndes adhd genomgående som en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Andra förklaringsmodeller än de neuropsykiatriska och biologiska har visat sig ha betydligt starkare vetenskapligt stöd.

Orsaker till adhd

Både programmets återkommande läkare och den inbjudne psykiatern påstod felaktigt att adhd förklaras av ärftlighet. Psykiatern sa bland annat att 80 procent av orsakerna till adhd ligger i genetiken. Det har inte påvisats något orsakssamband mellan gener och diagnosen. Det finns tvärtom starkt vetenskapligt stöd för psykosociala förklaringsmodeller, som den så kallade stress-sårbarhetsmodellen.

Dopaminets roll

Både programmets återkommande läkare och psykiatern sa att adhd orsakades av låga nivåer av dopamin i hjärnan och att medicinering återställer den obalansen. Detta är missvisande, forskningsläget har sedan länge avfärdat dopaminbrist som förklaring till adhd-symtom.

Läkemedlens effekter och biverkningar

Förutom att gästen med adhd uttryckte en viss rädsla för att använda adhd-läkemedel förmedlades en uteslutande positiv bild av läkemedlen och dess effekter. Adhd-läkemedlens ineffektivitet och biverkningar är väldokumenterade. I övriga EU-länder är praxis att läkemedelsbehandling endast ska användas i sådana fall där andra åtgärder inte har varit tillräckliga, vilket också är i linje med rekommendationerna från både Europarådet och FN:s barnrättskommitté.

Övrigt

Det utelämnades i programmet att diagnosen ställs utifrån tester och frågeformulär som skapar subjektiva normalfördelningar av beteenden och symtombilder. Det finns i dag inga objektiva metoder för att ställa en diagnos. Inte heller ger diagnosen något egentligt underlag för val av behandling eller insats, såsom det framstod i programmet.

Programföretagets yttrande

Sveriges Television AB (SVT) anser att programmet överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet och anför sammanfattningsvis följande.

Fråga doktorn är ett populärvetenskapligt program där vanliga frågor om olika hälsorelaterade ämnen diskuteras, i det aktuella avsnittet adhd. I det aktuella programmet utgick en betydande del av innehållet från gästens livsberättelse och hans upplevelse av att leva med adhd. Detta tydliggjordes av programledaren i programmets inledning. Merparten av påståendena om adhd gjordes av honom och den inbjudne psykiatern. Ett antal påståenden gjordes eller bekräftades samtidigt av programmets återkommande läkare. SVT kommer nedan att bemöta anmälarens huvudsakliga invändningar mer i detalj.

Benämning på adhd

Socialstyrelsen använder termen neuropsykiatrisk funktionsnedsättning om adhd. I sina Nationella riktlinjer för vård och stöd vid adhd och autism, utgivna hösten 2022, skriver myndigheten att ”Socialstyrelsen använder termen neuropsykiatrisk funktionsnedsättning eftersom den fortfarande är mest använd på svenska”. Även i ett dokument publicerat som kunskapsstöd kring begrepp inom psykisk ohälsa kategoriserar Socialstyrelsen adhd inom neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Att det inom forskarvärlden pågår en diskussion om detta begrepp förklarades, som anmälaren själv skriver, kort av psykiatern men det var i övrigt inte ett aktuellt ämne för programmet och för publikens skull fick Socialstyrelsens benämning anses vara den mest begripliga.

Orsaker till adhd

Det finns en konsensus inom forskningsvärlden om att uppkomsten av adhd åtminstone delvis är kopplat till genetik. Detta slås fast i World Federation of ADHD:s internationella konsensusuttalande utgivet i december 2022, i Sverige genom Karolinska institutet i Stockholm: ”För de flesta personer med adhd är det många olika genetiska och miljömässiga riskfaktorer som tillsammans orsakar tillståndet.” SVT kan med anledning av detta inte finna att den återkommande läkarens påstående om ”en genetisk komponent” skulle vara osakligt.

Psykiaterns påstående om att ”80 procent ligger i genetiken” stöds i publicerad och referensgranskad forskning. Även om det inte skulle råda konsensus kring just denna siffra anför SVT att psykiatern var en extern medverkande, som uttalade sig utifrån sina kunskaper och erfarenheter. Psykiatern är legitimerad läkare och specialist i barn- och ungdomspsykiatri och i allmän vuxenpsykiatri. Han har mer än 25 års erfarenhet av arbete med adhd och andra neuropsykiatriska diagnoser.

Dopaminets roll

Det finns en rad forskningsrapporter som undersöker och visar på kopplingen mellan signalsubstansen dopamin och adhd. Det mest omfattande resonemanget om detta fördes i programmet av psykiatern. Han har för SVT refererat till en metastudie som behandlar detta.

SVT har även genomfört en kontrollintervju med experter på Läkemedelsverket. Myndigheten bekräftar att de läkemedel som för närvarande i första hand rekommenderas och används för behandling av adhd i bland annat Sverige verkar just genom att öka effekterna av signalämnena noradrenalin och dopamin.

Med hänvisning till källorna ovan kan SVT inte finna stöd för anmälarens påstående om att det rådande forskningsläget skulle ha avfärdat dopaminbrist som förklaring till adhd-symtom. Svenska myndigheter och vården förlitar sig på

dopaminpåverkande behandling i samband med adhd. SVT anför att programmet utifrån det som sades av den återkommande läkaren och av den inbjudna psykiatern, med stöd av samma källor, håller sig inom ramen för kraven på saklighet och opartiskhet.

Läkemedlens effekter och biverkningar

SVT delar inte anmälarens uppfattning att programmet gav en ensidigt positiv bild av adhd-läkemedel. Bland annat uttryckte, som anmälarer själv skriver, den inbjudne gästen en rädsla för medicinering, då han har lärt sig trivas med följderna av sina adhd-symtom. Dessutom ägnade programmet tid åt att diskutera just biverkningar och eventuella risker med medicinering. Negativa effekter lyftes upp, även om psykiatern i programmet framhöll att han ansåg att läkemedlens positiva effekter överväger de negativa. Med hänsyn till att han var en extern medverkande i programmet och att han talade utifrån egen kunskap och erfarenhet anför SVT att detta är inom ramen för kravet på opartiskhet. Resonemanget om att läkemedel är den mest effektiva nu kända behandlingsformen vid adhd har också stöd i den tidigare refererade World Federation of ADHD:s internationella konsensusuttalande.

Aktuell bestämmelse

SVT ska utöva programverksamheten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda (13 § i sändnings-tillståndet).

Kravet på opartiskhet innebär enligt granskningsnämndens praxis bland annat att kontroversiella ämnen eller händelser inte får behandlas ensidigt, det vill säga så att endast en parts version eller synpunkter klart dominerar ett program eller inslag.

Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

Kraven på opartiskhet och saklighet tillämpas enligt granskningsnämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Med hänsyn till den vidsträckta yttrandefriheten kan kraven ställas lägre i fråga om intervjuade, debattdeltagare och andra så kallade tillfälliga medverkande.

Granskningsnämndens bedömning

Granskningsnämnden anser att SVT i ärendet har visat grund för benämningen av adhd som en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. SVT:s har också visat grund för påståendet om att ärftlighet är en av faktorerna som förklarar förekomsten av adhd. Vad gäller anmälarens invändningar om beskrivningen av de läkemedel som används vid adhd konstaterar nämnden att SVT i sitt yttrande har visat stöd för att medicinen påverkar dopaminnivåerna hos användaren. Därtill konstaterar nämnden att både psykiatrikern, som var inbjuden som expert, och gästen var så kallade tillfälligt medverkande för vilka kraven på opartiskhet och saklighet kan ställas lägre än för företrädare av programföretaget. Deras uttalanden medför inte i sig att programmet stred mot kravet på opartiskhet och saklighet. Nämnden konstaterar vidare att flera aspekter av adhd-diagnosen och läkemedel belystes i programmet. Mot bakgrund av ovanstående stred programmet inte mot kraven på opartiskhet och saklighet.

Detta beslut har fattats av Stefan Holgersson, Clas Barkman, Berivan Yildiz, Bo-Erik Gyberg, Erik Fichtelius och Sofia Olsson Olsén efter föredragning av Tamara Mivelli.

För granskningsnämnden

Stefan Holgersson

UNDERSKRIFTSSIDA

Detta dokument har undertecknats med elektroniska underskrifter:

NAMN:	Stefan Holger Holgersson
TID:	2023-09-11 07:52:08 +02:00
IDENTIFIKATIONSTYP:	Svensk e-legitimation
IDENTIFIKATIONS-ID:	_07ca2abbadc31333f07a55c0f443a27c63

Certifierad av Comfact Signature
Accepterad av alla undertecknare
2023-09-11 07:52:13 +02:00
Ref: 90701SE
www.comfact.se

[Validera dokumentet](#) | [Användarvillkor](#)